

Almerigo Apollonio, *La "Belle Époque" e il tramonto dell'Impero Asburgico sulle rive dell'Adriatico (1902-1918). Dagli atti conservati nell'Archivio di Stato di Trieste, 1: Gli anni prebellici (1902-1914), 2: La Grande Guerra (1914-1918)*, Fonti e studi per la storia della Venezia Giulia, Serie II: Studi, vol. XXIII, Trieste: Deputazione di Storia Patria per la Venezia Giulia, 2014., 992 str.

U izdanju Deputazione di Storia Patria per la Venezia Giulia objavljeno je 2014. opsežno djelo talijanskoga povjesničara Almeriga Apollonija *La "Belle Époque" e il tramonto dell'Impero Asburgico sulle rive dell'Adriatico (1902-1918). Dagli atti conservati nell'Archivio di Stato di Trieste* („*Belle Époque*“ i *nestanak Habsburškoga Carstva na jadranskim obalama* [1902. – 1918.]). Prema dokumentima *Državnoga arhiva u Trstu*. Zbog većega je opsega djelo podijeljeno u dva sveska: prvi, *Gli anni prebellici (1902-1914) (Predratne godine* [1902. – 1914.]), proučava društvene, gospodarske i političke promjene u Austro-Ugarskoj u godinama uoči Prvoga svjetskog rata; u drugom, *La Grande Guerra (1914-1918) (Veliki rat* [1914. – 1918.]), autor analizira odjeke Prvoga svjetskog rata i njihov utjecaj na općedruštvene procese na području Austrijskoga primorja te uzroke raspada Austro-Ugarske.

U predgovoru („Prefazione“, 13-15) je autor istaknuo kako je ovim djelom, koristeći se izvornim arhivskim dokumentima koji se čuvaju u Državnom arhivu u Trstu, pokušao oblikovati cjelovitu sliku razdoblja prije i tijekom Prvoga svjetskog rata na području Austrijskoga primorja, pritom ne zanemarujući historiografska djela koja su dosad obrađivala tu temu. Svjestan ograničenja svojega izbora, autor je ipak izabrao analizirati kronološki svaku godinu razdoblja zasebno, kako bi obuhvatio svaki korak društvenih, gospodarskih i političkih promjena na teritoriju Austrijskoga primorja, odnosno Trsta, Istre i Goričke. Pritom je istaknuo kako ukupnost promjena koje su se događale u cijeloj Monarhiji na političkoj i gospodarskoj razini, a koje su neosporno utjecale na razvoj i karakter političkih prilika na području Austrijskoga primorja, neće biti zanemarene.

Prvi svezak (1-560) čini još sedam poglavlja: „Abbreviazioni e ringraziamenti“ („Kratice i zahvale“, 16), „Introduzione storica“ („Povijesni uvod“, 17-100), „Il quadriennio 1903-1906“ („Kvadrinij 1903. – 1906.“, 101-178), „Il triennio 1907-1909“ („Triinij 1907. – 1909.“, 179-298), „Il biennio 1910-1911“ („Bijenij 1910. – 1911.“, 299-396), „Il triennio troncato 1912 – luglio

1914“ („Skraceni trijenij 1912. – srpanj 1914.“, 397-546) i „Alla vigilia del Conflitto Mondiale“ („Uoči svjetskoga sukoba“, 547-555).

U povijesnom se uvodu autor dotaknuo nastanka Habsburške Monarhije, stabilizacije habsburške vlasti, Metternichove ere i obnove ustavnoga života te nagodbe Habsburgovaca s Mađarima. Također je analizirao politička kretanja na području Austrijskoga primorja obuhvativši pritom i razvoj hrvatskoga/slovenskoga nacionalnog pokreta. Na kraju završava opisom dolaska princa Hohenlohea na mjesto namjesnika u Trstu. U ovom je dijelu knjige autor pojasnio sporu evoluciju Habsburške/Austro-Ugarske Monarhije tijekom devetnaestoga stoljeća. Regionalna politika detaljnije je razmatrana između 1896. i 1902., gdje se analizira pojava socijalizma i njegova prva ekspanzija u Trstu, sve do krvavih događaja iz 1902., koji su istraženi na temelju prethodno zanemarenih dokumenata, a autor se dotaknuo i tabua lokalne talijanske historiografije o ozbiljnim naporima za osnivanje antisemitske stranke u Trstu.

U ostalim poglavljima autor analizira razdoblje između 1903. i 1914. godine. Svaka je godina obrađena zasebno, tako da je autor prvo predstavio unutarnjopolitičku sliku Monarhije i gospodarske prilike, potom se prihvatio predstavljanja ideologija i opisa djelovanja nositelja političkih i društvenih procesa koji su u konačnici doveli do sloma Monarhije. Naglasak je na političkim strankama i pokretima, stoga su maksimalnu pozornost u prvom svesku dobili talijanski i hrvatski/slovenski nacionalni pokret, razni socijalistički i liberalni pokreti, ideja jugoslavenstva itd. Autor analizira veze te opisuje fenomene akcije i reakcije između političkih rivala, uzimajući u obzir odnos Beča kao središta Monarhije i Austrijskoga primorja, odnosno Trsta kao njezine periferije. U reakciju spada politika vlade koja se prilagođavala različitim ponašanjima nacionalnih elita.

Drugi je svezak (561-992) strukturalno podijeljen u šest poglavlja: „Introduzione“ („Uvod“, 575), „Prima fase: periodo della neutralità italiana 27 luglio 1914 – 23 maggio 1915“ („Prva faza: razdoblje talijanske neutralnosti 27. srpnja 1914. – 23. svibnja 1915.“, 577-634), „Seconda fase: dall’entrata in guerra dell’Italia alla morte di Francesco Giuseppe 24 maggio 1915 – 21 novembre 1916“ („Druga faza: od ulaska Italije u rat 24. svibnja 1915. do smrti Franje Josipa 21. studenoga 1916.“, 635-732), „Terza fase: Carlo d’Asburgo e il ritorno alla legalità costituzionale – vittorie militari in una situazione economicamente disperata 1 dicembre 1916

– 31 dicembre 1917“ („Treća faza: Karlo Habsburški i povratak ustavnosti – vojne pobjede u situaciji gospodarskoga očaja 1. prosinca 1916. – 31. prosinca 1917.“, 733-784), „Quarta fase: la fine della Monarchia per dissoluzione interna anno 1918“ („Četvrta faza: kraj Monarhije zbog unutarnjega urušavanja godine 1918.“, 785-834) i „Considerazioni sull’Impero degli Asburgo, sulle cause interne del suo crollo, sulle forze politiche protagoniste nella vita publica del Litorale“ („Razmišljanja o Habsburškom Carstvu, o unutarnjim uzrocima raspada, o političkim snagama javnoga političkog života Primorja“, 835-930).

U uvodu je drugoga sveska autor iznio svoju podjelu toga razdoblja (1914. – 1918.) u četiri faze: razdoblje talijanske neutralnosti i prvih pojava vojne diktature, razdoblje političke represije – apsolutističke i prototalijanske, počev od ulaska Italije u rat do smrti Franje Josipa, razdoblje popuštajućih mjera novoga cara Karla, ponovnoga otvaranja parlamenta i obnove ustavnoga života te razdoblje od „pobjedničkoga primirja“ na Istočnom bojištu u studenom 1917. do raspada Austro-Ugarske. U drugom, trećem, četvrtom i petom poglavlju autor opisuje glavne posljedice rata na Austrijsko primorje; tu se bavi ratnim stanjem i mobilizacijom, gospodarstvom Trsta i utjecaju rata na njegov razvoj, ratnom promidžbom, evakuacijom civilnoga stanovništva, aktivnostima slavenskih nacionalnih organizacija, socijalističkim organizacijama, građanskim neredima i dr.

Nakon razmatranja o ratu i njegovom utjecaju na politički život Monarhije, a posebno Austrijskoga primorja, autor se prebacio na temeljno pitanje o uzrocima njezina raspada. Stoga je u posljednjem poglavlju „Considerazioni sull’Impero degli Asburgo, sulle cause interne del suo crollo, sulle forze politiche protagoniste nella vita publica del Litorale“ analizirao loše funkcioniranje ustavnih tijela i dvosmisleno ponašanje političkih elita. Dotaknuo se funkcioniranja birokratskoga aparata, krupnoga građanstva i zemljoposjednika, čelnika njemačke socijalne demokracije te vodstava nacionalnih pokreta. U ovom je poglavlju ukazao na odgovornost staroga cara i njegove vojne pratnje, a potrudio se objasniti nedosljednu poziciju prijestonasljednika Franje Ferdinanda.

Slijede „Appendice“ („Dodatak“, 931-972), koji sadrži prikaz industrije, trgovine, novinske naklade, opskrbe, nataliteta i mortaliteta tijekom rata, „Indice dei nomi di persone dei due volumi“ („Kazalo osobnih imena oba sveska“, 973-988) i popis publikacija (989-991).

Djelom *La "Belle Époque" e il tramonto dell'Impero Asburgico sulle rive dell'Adriatico (1902-1918)*. *Dagli atti conservati nell'Archivio di Stato di Trieste* autor je želio ispričati kako se odvijao politički, gospodarski i društveni život u trima provincijama Austrijskoga primorja od 1902. do kraja Prvoga svjetskog rata. Učinio je to kritičkom analizom dokumenata sačuvanih u Državnom arhivu u Trstu ne gubeći pritom iz vida cjelokupan kontekst razvoja Austro-Ugarske. Iako knjigom dominira politička povijest, autor nije propustio oslikati gospodarske procese unutar Monarhije tijekom razdoblja koje knjiga obrađuje. Najveća je prednost i nedostatak ovoga djela u tome što se temelji na istraživanju u jednom arhivu. Zasigurno je autor, obradivši gomilu arhivske građe pohranjene u Trstu, budućim istraživačima uvelike olakšao istraživanja toga arhiva. Međutim, upravo zbog isključive orijentacije na jednu arhivsku građu, teško je dobiti cjelokupnu sliku odvijanja procesa na području Austrijskoga primorja, naročito prilikom pokušaja analize odnosa Beča kao središta i Trsta, odnosno Austrijskoga primorja kao periferije Monarhije. Sveukupno gledano, zbog autorova truda te opsežnosti i raznolikosti tema koje pokušava objediniti, ovo djelo svakako pridonosi istraživanju austro-ugarske povijesti te potiče na daljnja istraživanja toga dinamičnoga povijesnog razdoblja.

Nikša Minić

Petra Kavrečić, *Turizam v Austrijskem primorju: zdravilišča, kopaljšča in kraške jame (1819-1914)*, Presojanja – zgodovinske razprave 5, Koper: Založba Univerze na Primorskem, 2015., 378 str.

Znanstvena monografija Petre Kavrečić, docentice na Fakultetu za humanističke studije i na Fakultetu za turizam te istraživačice Znanstveno-istraživačkoga centra na Sveučilištu u Primorskoj u Kopru, rezultat je istraživanja provedenoga u okviru izrade doktorske disertacije *Zgodovina turizma v Avstrijskem primorju (1819-1914): kopaljški, zdraviliški, jamski in gorski turizam (Povijest turizma u Austrijskom primorju [1819. – 1914.]: kupališni, lječilišni, spiljski i planinski turizam)*. Reprezentativno izdanje, opremljeno potrebnom znanstvenom i stručnom aparaturom te atraktivnim ilustracijama, a široj javnosti dostupno i u internetskoj inačici Založbe Univerze na Primorskem,